

Hvordan bruke besetningsgjennomgangen?

Gjennomgangen tar for seg forhold som er viktige for sauens velferd. Den omfatter både punkter som er et direkte uttrykk for dyras velferd, og punkter som gir økt risiko for redusert dyrevelferd. En del av punktene er også regulert gjennom *Forskrift om velferd for småfe*. Gjennomgangen er imidlertid ikke altomfattende. Det kan derfor være forhold som ikke er med i denne gjennomgangen, men som allikevel har vesentlig betydning for dyrevelferden i besetningen.

Besetningsgjennomgangen er en del av kurset *Dyrevelferd hos sau*, men kan også brukes uavhengig av dette. Gjennomgangen kan gjennomføres av produsenten alene, men gjerne sammen med rådgiver og/eller veterinær. Gjør det gjerne til en vane å ta en gjennomgang i besetningen en gang i året. Beregnet tidsbruk er ca 2 timer.

Besetningsgjennomgangen innebærer ingen godkjenning eller sertifisering, men er et hjelpemiddel til internt bruk i besetningen. Det er derfor heller ingen som vil komme for å ”kontrollere” resultatene dine. Vær likevel ærlig. Du lurer ingen andre enn deg selv og dyra dine!

Helt til slutt i skjemaet er det et punkt for oppsummering av de viktigste forbedringsområdene i besetningen. Tenk gjennom hvor du kan ha mest å hente når det gjelder dyrevelferd i din besetning, og hvordan du kan gjøre forholdene bedre.

Vi anbefaler at du setter deg konkrete mål på områdene med vesentlige forbedringsmuligheter, og en tidsfrist for å gjennomføre dem. Tidsfristene kan i noen tilfeller være gitt i lover og forskrifter, på andre områder må du sette deg dine egne mål.

Årsaken til at forholdene ikke er optimale kan imidlertid være mange, og det vil i en del tilfeller kreves en real ”detektivjobb” å finne årsakene. Å identifisere årsaker er viktig for å kunne sette i verk de riktige tiltakene. Kontakt gjerne rådgiver i slakteriet eller veterinær for å diskutere dette.

DET VIKTIGSTE ER IKKE Å GJENNOMFØRE BESETNINGSGJENNOMGANGEN, MEN Å FØLGE OPP MED TILTAK PÅ DE OMRÅDENE SOM KAN BLI BEDRE!

Vurdering av de enkelte spørsmålene:

GRØNT: Gode forhold på dette området. Forbedringer kan kanskje gjøres, men er normalt ikke nødvendig av hensyn til dyras velferd.

GULT: Akseptable forhold, men det bør vurderes å gjennomføre tiltak for å bedre forholdene ytterligere.

RØDT: Ikke akseptabelt, eller i strid med gjeldende lover og forskrifter. Her bør tiltak/ forbedringer gjennomføres mer eller mindre umiddelbart.

I det øverste **LYSEGRÅ** feltet gis informasjon om gjennomføring og/eller en kort beskrivelse av anbefalinger ut i fra dagens viten. Anbefalingene kan være retningsgivende ved iverksettelse av tiltak/ forbedringer. Ved iverksettelse av tiltak bør det være et mål at produksjonsforholdene kommer opp på grønt nivå.

Noen punkter kan besvares ved hjelp av notater/ registreringer, mens andre forhold må gås gjennom i fjøset. For forhold som ikke kan observeres på det tidspunktet gjennomgangen tas, skal rutinene i besetningen beskrives ut i fra det som vanligvis praktiseres.

I noen tilfeller kan det være vanskelig å plassere forholdene i egen besetning i en av kategoriene grønn, gul eller rød. Prøv da å finne den kategorien som stemmer best overens med det du ser, eller beskriv forholdene i besetningen selv i feltet **Egen vurdering** og sammenhold det med anbefalingene som gis i det grå feltet.

Besetningsgjennomgangen vil bli revidert etter hvert som det gjøres flere erfaringer med gjennomføringen.

Kryss av ved den beskrivelsen som passer best for din besetning

ATFERD

RO I FLOKKEN – ved innendørs oppstalling

Gjennomføring: Gå inn i fjøset utenom vanlig fôringstid, og observer hvordan dyra oppfører seg. Ligger de i ro og hviler/ tygger drøv, eller er det mye uro? Hvordan reagerer dyra når du (annen person som ofte er i fjøset) nærmer deg? Er de nysgjerrige og tillitsfulle og kommer mot deg, eller "skvetter de opp" og trekker seg unna?

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Dyra er rolige når jeg kommer inn i fjøset. De hviler og/eller tygger drøv. Når jeg går bort til dyra (på utsiden av bingen), er de nysgjerrige og tillitsfulle og trekker seg ikke unna.

Gult: Det er stort sett rolig i flokken, men enkelte dyr trekker seg unna når jeg/ kjent person kommer inn i fjøset.

Rødt: Det er mye uro i flokken også mellom stell/fôring.

Dyra trekker seg unna når jeg/ kjent person kommer inn i fjøset. En del av dyra går ikke til fôrbrettet ved fôring, før personer har fjernet seg.

Egen vurdering: _____

ATFERD VED HÅNDTERING

I saueholdet er vi nødt til å håndtere dyra. At dyra generelt er rolige og tillitsfulle overfor mennesker, reduserer stress og frykt ved ulike håndteringsprosedyrer.

Gjennomføring: Bruk en merkestift og gå inn i en bing/ inn i flokken og merk ca 5 dyr i panna. Legg merke til hvordan dyra oppfører seg, og hvor lett/vanskelig det er å gjennomføre merkingen.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Rolige og tillitsfulle dyr ved merking. Dyra er lette å få tak i og lette å merke.

Gult: Noe uro og løping ved merking. En del av dyra er vanskelig å få tak i.

Rødt: Dyra er vanskelig å få tak i for merking. Enkelte dyr klatrer på innredningen/ forsøker å hoppe ut av bingen.

Egen vurdering: _____

KONTAKT

Gjennomføring: Gå inn i bingen/ flokken. Stå rolig eller sett deg ned på huk med utstrakt hånd. Hvor lang tid tar det før dyra søker kontakt (kommer helt bort til deg slik at du kan ta på dem)?

GRØNN

GUL

RØD

Tid før det første dyret søker kontakt: _____

Grønt: Alle dyra søker kontakt umiddelbart (kan ta på dem)

Gult: En del dyr søker kontakt umiddelbart. Noen dyr kommer ikke bort i løpet av de første 2 min.

Rødt: Ingen dyr søker kontakt i løpet av 2 minutter.

Egen vurdering: _____

STELL OG STELLRUTINER

TILSYN I INNEPERIODEN

Det er viktig å føre et nøye tilsyn med det enkelte dyret, slik at unormale forhold oppdages tidlig.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Jeg er nøye med å observere alle dyra ved hvert stell. Dyr som skiller seg ut fra flokken, viser unormal atferd el.l, undersøkes nærmere og følges opp med nødvendige tiltak.

Gult: Jeg ser mer tilfeldig over dyra hver dag. Følger som regel opp de dyra som skiller seg ut.

Rødt: Ingen spesielle rutiner for tilsyn og oppfølging av dyr

Egen vurdering: _____

KLAUVSTELL

Forvokste klauver og unormal klauvform medfører ubehag og i en del tilfeller halthet og smerte. Problemet er størst når dyra går på talle, men i alle driftsformer bør klauvene på alle dyra ses over minst en gang i året, og klauvene beskjæres på de dyra som har behov for det.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Klauvene på alle dyr undersøkes minst en gang per år, og beskjæres til normal form hvis nødvendig. Dyr med unormale klauvformer eller halthet undersøkes og behandles fortløpende.

Gult: Klauvene på alle dyra undersøkes ikke jevnlig, men klauvene på enkelt dyr undersøkes og evt. beskjæres dersom unormal klauvform eller halthet oppdages

Rødt: Klauver undersøkes svært sjelden eller aldri.
Mange av dyra har forvokste klauver / unormale klauvformer.

Egen vurdering: _____

KLIPPING

Det anbefales å klippe dyra 2 ganger i året for å unngå tover, lugging o.l., og redusere forekomsten av utvendige parasitter, kløe og irritasjoner i huden. Klippingen bør gjennomføres så skånsomt som mulig for dyra, og ikke på høydrektige dyr eller i kuldeperioder.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Klipping minst to ganger per år, men aldri nærmere lamming enn 4 uker.
Dyra er fri for utvendige parasitter (lus, sauekrabbe) og irritasjoner i huden.

Gult: Klipping en gang per år. Dyra er fri for parasitter eller parasitter finnes kun i små mengder.

Rødt: Dyra klippes mindre enn en gang per år. Sau som går ute hele året nappes eller klippes ikke selv om ulla ikke felles naturlig.
ELLER: Dyra har utvendige parasitter som forårsaker kløe og irritasjoner i huden hos dyra.

Egen vurdering: _____

HUSDYRRROM: INNREDNING, MILJØ OG OMGIVELSER

GOLV og INNREDNING

Golv og innredning kan påføre dyra sår, skader og slitasje dersom det har en uheldig utforming, er slitt eller det er utstående kanter, hjørner, spiker el.l. som kan skade dyra. Slitasjeskader som ull- og hudavskrapninger, hevelser, fortykkelser eller sår i huden på framknær og haser, er eksempler på tilstander som kan skyldes uheldig utforming av underlag eller innredning.

Underlaget må ha en overflate som gjør det mulig for dyra å bevege seg naturlig uten å gli.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Golv og innredning er funksjonelt og godt vedlikeholdt. Sår og skader p.g.a. golv og innredning forekommer ikke.

Gult: Slitasjeskader forekommer på enkelte dyr, men ikke alvorlige skader.

Rødt: Mange dyr har slitasjeskader, eks.gnagsår etter innredning, sår/ hevelser på framknær, haser, sår eller hudavskrapninger.

ELLER: Slitt strekkmetall eller andre forhold ved innredningen som utgjør en fare for at dyra kan skade seg.

Egen vurdering: _____

LUFTKVALITET

Luftkvaliteten avhenger av dyretetthet, temperatur, luftutskifting/ventilasjon m.m. Dårlig luftkvalitet forekommer oftest i isolerte fjøs. I uisolerte fjøs er luftutskiftingen vanligvis god, men man må passe på at det ikke blir trekk. En nøyaktig vurdering av luftkvaliteten krever bruk av spesielle måleinstrumenter, men hvordan vi selv opplever luftkvaliteten kan også gi en pekepinn.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Lufta er behagelig å puste i, og det er ikke ubehagelig å jobbe i fjøset i mange timer. Ingen stikkende lukt (ammoniakk el.l) i dyrerommet. Lite støv. Ikke kondens og fuktighet som renner langs veggene. Det er lite trekk der dyra ligger.

Gult: Ett av forholdene beskrevet over er ikke tilfredsstillende

Rødt: To eller flere av forholdene beskrevet ovenfor er ikke tilfredsstillende.

Egen vurdering: _____

DYRAS REINHET i innføringsperioden

Skitne dyr er et tegn på at miljøet er skittent og fuktig. Dette gir blant annet økt smittepress, økt sykdomsrisiko og fare for nedkjøling av små lam. Se spesielt på sider, lår og jur på søyene: er dyra tilgriset av urin og gjødsel og/eller er de våte?

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Dyra har generelt rein og tørr ull, også under buken og på låra. Søyene har reine jur.

Gult: Mange dyr er skitne og (20 – 50 % av kroppsoverflaten er tilgriset), en del dyr har skitne jur.

Rødt: Det er mange dyr i besetningen som er svært skitne (> 50 % av kroppsoverflaten er tilgriset)

Egen vurdering: _____

AREAL - liggeplass for søyer uten lam

Sauer foretrekker å ligge samtidig og ete samtidig. De foretrekker også å ligge inntil en vegg. Alle dyra bør kunne ligge komfortabelt samtidig, og bevege seg uten å forstyrre de andre.

Anbefalinger: På talle minst 1,5m² per søye, på drenerende golv (strekmetall, spalter o.l.) minst 1 m² per søye.

Gjennomføring:

Binger: Finn den bingen i fjøset der det er trangest. Mål dybde og bredde på bingen og beregn arealet (m²) per dyr.

Talle: Beregn arealet som er tilgjengelig for dyra og del på antall dyr.

GRØNN

GUL

RØD

Beregnet areal: $\frac{\text{dybde (m)} \times \text{bredde (m)}}{\text{antall søyer i bingen}} = \text{ } m^2 \text{ per søye}$

Grønt: Alle dyr har god plass til å ligge samtidig, og alle har mulighet for å ligge inntil en vegg. Dyra kan reise seg og flytte seg uten å forstyrre andre dyr som ligger. Areal per voksen søye er minst 1 m² (drenerende golv) eller minst 1,5 m² (talle).

Gult: Areal per voksen søye er mellom 0,75 – 1,0 m² (drenerende golv)

Areal per voksen søyer er mellom 1,0 og 1,5 m² (talle)

Rødt: Areal per voksen søye < 0,75 m² (drenerende golv) eller < 1,0 m² (talle).

ELLER: Det er ikke plass til at alle dyra kan ligge samtidig. En del dyr står når de andre ligger og hviler/ tygger drøv.

Egen vurdering: _____

ETEPLASSER

En sau foretrekker å spise når resten av flokken spiser. Det bør derfor være plass til at alle dyra kan ete samtidig. Mye uro ved fôring medfører stress, rygg hopp o.l., som kan være uheldig med tanke på blant annet kasting, skjedefremfall og ”vom i skinn” hos drektige søyer. Plassen hvert dyr har ved fôrbrettet (eteplassbredden), bør være minst 50cm for voksne, drektige dyr av tung rase. *Se også tabell 14 Minimumskrav til eteplassbredde for søyer, s 109 i boka Helse og velferd hos sau.*

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Det er nok eteplasser til at alle dyra kan ete samtidig – både grovfôr og kraftfôr.

Det er god plass ved fôrbrettet, og lite løping og kamp om plassene i forbindelse med fôring. Ingen dyr blir stående uten å komme til fôrbrettet.

Gult: Dyra har kontinuerlig tilgang på grovfôr, men det er ikke eteplasser til alle. Dette medfører en del uro ved fôring.

Rødt: Dyra kan ikke ete samtidig og har heller ikke kontinuerlig tilgang på grovfôr. Det er mye uro ved fôring.

ELLER: Eteplassbredde per søye er mindre enn minimumskravene.

Egen vurdering: _____

BRANN OG BRANNFØREBYGGING

En gjennomtenkt plan (beredskapsplan) for forebygging av brann og rutiner i tilfelle brann, er viktig for å redusere risikoen for brann og konsekvensene dersom brann skulle oppstå.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Tilfredsstiller forskriftskravene. Har gjennomtenkte rutiner for forebygging og hva som skal gjøres i tilfelle brann.

Gult: Tilfredsstiller de tekniske forskriftskravene, men har ikke gjennomtenkte rutiner for forebygging og hva som skal gjøres i tilfelle brann.

Rødt: Tilfredsstiller ikke forskriftskravene. (Eks. mangler brannsløkkingsutstyr, elektrisk anlegg er ikke kontrollert av fagfolk o.s.v.)

Egen vurdering: _____

FÔR OG DRIKKEVANN

HOLD / ERNÆRINGSTILSTAND - SØYER

Holdet er viktig for søyas helse og produksjon. Det anbefales å gjennomføre holdvurdering jevnlig. Spesielt ved innsett, ved klipping og ved fostertelling/ før siste del av drektigheten. Dette for at man skal kunne gruppere dyra og tilpasse føringen etter holdet.

Fra parring og gjennom drektigheten bør søyene ha stabilt hold, anbefalt holdpoeng er 3- 3,5. Når søyene melker tar de vanligvis av noe i hold, men bør aldri komme under holdpoeng 2. Se VEDLEGG for beskrivelse av de ulike holdklassene.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Søyenes hold vurderes jevnlig. Det store flertallet av dyra har anbefalt hold i forhold til stadium i produksjonen.

Gult: Dyra hold vurderes sporadisk. Mer enn 1/3 av dyra har holdpoeng utenfor det anbefalte området, men ikke under holdpoeng 2.

Rødt: Det foretas ikke holdvurdering av dyra. En del av dyra er avmagret (holdpoeng < 2) uten spesielle sjukdomsårsaker.

Egen vurdering: _____

GRUPPERING AV DYR I INNEFØRINGSPERIODEN

For å kunne tilpasse føringa til dyras behov anbefales det å gruppere dem etter alder (åringer, gimrer, voksne), hold, og utover i drektigheten også etter antall foster. Helst bør de også grupperes etter ”sosial samhold”, d.v.s. hvordan de grupperer seg i flokken / på beite.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Søyene grupperes etter alder og hold ved innsett. Utover i drektigheten grupperes de i tillegg etter antall foster og utvikling i hold.

Dyr i ulike aldersgrupper står ikke i binger med felles fôrbrett (overfor hverandre).

Gult: Dyra grupperes ved innsett, men de grupperes ikke ytterligere etter antall foster og utvikling i hold.

Rødt: Dyra grupperes ikke. Det er ikke mulig å gi dyra tilpasset føring basert på hold og antall foster

Egen vurdering: _____

KRAFTFÔR OG VITAMIN-/MINERALTILSKUDD

Behovet for kraftfôr gjennom vinteren vil variere med grovfôr kvaliteten/ næringsverdien i grovfôret. For å unngå mangelsjukdommer anbefales det å gi mineraltilskudd i perioder der dyra evt. ikke får kraftfôr.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Det blir tatt grovfôranalyse. Kraftfôrmengden beregnes ut i fra denne analysen og ut i fra søyenes hold. Dersom grovfôret er av så god kvalitet at det ikke er nødvendig å gi dyra kraftfôr, gis eget mineraltilskudd.

Gult: Dyra får fast kraftfôrmengde som blir justert periodevis (eks. før parring, etter parring, 6 uker før lamming, etter lamming). Det blir ikke tatt grovfôranalyse.

Rødt: Dyra får verken kraftfôr eller mineraltilskudd i inneføeringsperioden

Egen vurdering: _____

GROVFÔR – HYGIENISK KVALITET

Dyra bør ha kontinuerlig tilgang på grovfôr av god kvalitet. Fôr med mugg og lignende bør kasseres. Fôret beskyttes fra katter, fugler m.m. for å redusere smitterisiko. Fôrrester bør fjernes jevnlig fra fôrbrettet.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Dyra har kontinuerlig tilgang på grovfôr av god kvalitet. Punktene ovenfor følges.

Gult: Grovfôrkvaliteten varierer en del. Det beste grovfôret brukes i perioden før og etter paring, og før og etter lamming. Spesielt dårlig fôr kasseres.

Rødt: Ingen spesielle rutiner for å sikre fôrkvaliteten.

ELLER

Dyra vraker mye av grovfôret.

Egen vurdering: _____

VANNTILFØRSEL – innefôringsperioden/ lammingsperioden

Dyras vannbehov avhenger av stadium i produksjonen og vanninnholdet i fôret. Vannbehovet er spesielt stort når melkeproduksjonen er stor. Etter lamming trenger ei søye 10 – 14 liter vann per døgn. Regelmessig kontroll av drikkekar og drikkniplers funksjon og kapasitet er viktig. Dersom det ikke brukes drikkekar/ nipler, men bøtter eller lignende, bør det kontrolleres at dyra har vann minst 2 ganger i døgnet. Drikkevannet skal være reint og klart.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Drikkekar el.l. er reint, gir en god mengde og drikkevannet er klart. Dyra kan drikke uforstyrret når de vil. Utstyret for drikkevannstilførsel kontrolleres jevnlig.

Hvis det benyttes bøtter eller lignende, kontrolleres det at dyra har nok vann minst 2 ganger i døgnet.

Gult: Drikkekaret er reint, dyra kan drikke det de trenger gjennom døgnet, men det er begrenset antall drikkepunkter, og derfor en del uro rundt drikkepunktet.

ELLER: Vanntilførselen kontrolleres, men ingen faste rutiner.

Rødt: Ureint drikkevann / mye grums og fôrrester i drikkevannet,

ELLER: For liten mengde i forhold til behov og stadig bortjaging og uro ved drikkeplassene

ELLER: Ikke tilsyn med vanntilførsel

Egen vurdering: _____

HELSE

SJUKDOMSFØREKOMST SØYER - TOTALT

Sjukdom medfører redusert velferd. Sjukdomsførekost sier derfor noe om det generelle velferdsnivået i besetningen. Høyt nivå av sjukdom hos søyene kan også gi redusert velferd og dårlige produksjonsresultater for lamma.

Alle tilfeller av sjukdom, unn tatt lammingsvansker, skal tas med i beregningen, også tilfeller som ikke er behandlet med medikamenter og/eller ikke er behandlet av veterinær.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Mindre enn 5 % av søyene var sjuke siste år

Gult: Mellom 5 og 10% av søyene var sjuke siste år

Rødt: Mer enn 10 % av søyene var sjuke siste år

ELLER: Vet ikke hvor stor andel av dyra som var sjuke siste år

Egen vurdering: _____

SØYER før lamming: I siste del av drektigheten er vekten av foster og fostervann stor, spesielt for søyer med mange og store lam. I en del tilfeller får søya problemer med å reise seg, de "sitter som en hund" eller de "står og trækker". Dette er tegn på at det er ubehagelig for dyra å ligge, å stå eller å reise seg/legge seg. Smarter i bein og bekken kan være en årsak til dette. Mjukt og sklisikkert underlag, samt oppstalling i egen bingje/mindre grupper vil kunne bedre forholdene for søyer med slike problemer.

Sjukdom som melkefeber og ketose gir også søyene problemer med å reise seg. Disse tilstandene krever medisinsk behandling, men mjukt og sklisikkert underlag i tillegg, vil være bra for dyras velferd.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Ingen eller få av søyene er sittende eller har problemer med å reise seg / legge seg i siste del av drektigheten. Søyer med slike problemer oppstalles på mjukt underlag, evt. i egne binger. Lammetall og fødselsvekt i besetningen er normale.

Gult: Hvert år er det flere søyer, men mindre enn 10%, som har problemer med å legge seg/ reise seg, eller viser andre typer bevegelsesproblemer i siste del av drektigheten. Søyer med slike problemer oppstalles på mjukt underlag, evt. i egne binger.

Rødt: Hvert år er det mange (>10 %) søyer som har problemer med å reise seg, som sitter eller har tydelige bevegelsesproblemer i siste del av drektigheten.

ELLER: Ingen spesielle tiltak iverksettes for slike søyer.

Egen vurdering: _____

SJUKDOMSFØREKOMST BLANT LAM - første 5 leveuker

Sjukdom fører til redusert velferd. Sjukdomsnivået sier derfor noe om det generelle velferdsnivået i besetningen. Sjukdom hos lam fører også til dårligere produksjonsresultater.

Alle tilfeller av sjukdom skal tas med i beregningen, også tilfeller som ikke er behandlet med medikamenter og/eller ikke er behandlet av veterinær.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Det er lite sjukdom blant lamma. Mindre enn 5 % av lamma var sjuke siste år.

Gult: Noe sjukdom blant lamma. Mellom 5 % og 10 % av lamma var sjuke siste år.

Rødt: Mye sjukdom blant lamma. Mer enn 10 % av lamma var sjuke siste år.

ELLER: Vet ikke hvor stor andel av lamma som var sjuke siste år.

Egen vurdering: _____

DØDELIGHET BLANT LAM - første 5 leveuker

Høy dødelighet kan skyldes fødselsvansker, for liten råmelkstilførsel, høyt smittepress og høy sjukdomsforekomst. Dødeligheten er generelt størst i store kull.

GRØNN

GUL

RØD

Andel døde lam siste år = $\frac{\text{antall levendefødte lam som døde første 5 leveuker}}{\text{antall levendefødte lam}} \times 100 = \text{ } \%$

Grønt: Andel døde lam var mindre enn 2 % siste år

Gult: Andel døde lam var mellom 2 % og 4 % siste år

Rødt: Andel døde lam var større enn 4 % siste år.
ELLER: Vet ikke hvor mange lam som døde siste år.

Egen vurdering: _____

HÅNDTERING AV SJUKE OG SKADDE DYR

Sjuka og skadde dyr må tas spesielt hånd om, og veterinær kontaktes ved behov. Avliving må vurderes dersom behandling ikke er aktuelt. Det skal være mulighet for å skille sjuke dyr fra resten av flokken. Sjuke og skadde dyr må ha ekstra tilsyn og stell.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Sjuke dyr oppstalles i rent, trekkfritt miljø, med tørt, varmeisolerende underlag. Sjuke dyr kan skilles fra resten av flokken (sjukebinge el.l.). Sjuke dyr har tilgang på friskt drikkevann og ettersees etter behov, men minst 2 ganger daglig. Veterinær kontaktes ved behov. Avliving kan gjennomføres av kyndig person dersom det er nødvendig.

Gult: Mangler en av faktorene ovenfor

Rødt: Mangler to eller flere av faktorene ovenfor

Egen vurdering: _____

LAMMING OG LAMMESTELL

LAMMINGSFORHOLD

Søyene bør settes i egne, romslige lammingsbinger (helst 1,5 x 1,5m eller mer), **eller** det må være god nok plass til at søyene kan søke isolasjon i fellesareal ved lamming. Underlaget der lammingen foregår bør være tørt, rent og trekkfritt. Små lam skal ha tilgang til tett liggeunderlag. Søye og lam bør få god tid til bindingsprosessen før de slippes i fellesbinger.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Lammingsbinger benyttes eller dyrerommet gir søya mulighet for å trekke unna de andre søyene. God plass i lammingsbingene. Søye og lam får ro og tid til bindingsprosessen
Tørt, rent og trekkfritt underlag der fødselen skjer. Små lam har tilgang til tett liggeunderlag.

Gult: Mangler en av faktorene ovenfor

Rødt: Mangler to eller flere av faktorene ovenfor

Egen vurdering: _____

TILSYN VED LAMMING

Tilsyn i lammingsperioden er viktig for å oppdage fødselsproblemer og kunne yte fødselshjelp dersom det er nødvendig. Tilsyn er i tillegg viktig for å kunne hjelpe svakfødte lam og se til at alle lam får i seg tilstrekkelig med råmelk.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: De aller fleste lamminger skjer under tilsyn (er til stede i fjøset)

Gult: En del fødsler skjer uten tilsyn, men det er jevnlig tilsyn i fjøset.

Rødt: Dyra er uten tilsyn i lengre perioder, og mange lamminger skjer uten tilsyn. Det skjer at søyer blir liggende med fødselsvansker i flere timer uten at de får hjelp, eller at lam dør pga manglende tilsyn under lamming.

Egen vurdering: _____

HÅNDTERING AV STORE KULL

Store kull (firlinger eller mer hos voksne søyer og trillinger eller mer hos åringer) medfører økt behov for oppfølging av lamma. Dette kan gjøres på ulike måter avhengig av søyas morsevne, kullstørrelse, beiteforhold m.m. Eksempler på tiltak er fosterlam/kullutjevning, tilleggsfôring, kopplam, avvenning før fjellsending eller hjemmebeite med tilleggsfôring. Store kull trenger også ekstra tilsyn med at alle lam får i seg tilstrekkelig med råmelk etter fødselen.

Tilsvarende gjelder kull/lam der søya har nedsatt melkeproduksjon eller evne til å ta seg av lamma.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Lam i store kull/ kull der søya har redusert mjølkeevne, tas spesielt hånd om, slik at de sikres god tilvekst og helse.

Gult: Ingen gjennomtenkt strategi, sporadisk oppfølging av store kull/kull der søya har redusert mjølkeevne.

Rødt: Ingen spesiell oppfølging av store kull. Dårlig tilvekst hos trillinger og firlinger, og/eller lam under søyer med nedsatt melkeproduksjon forekommer ofte.

Egen vurdering: _____

SLAKTERESULTATER - LAM

Slakteresultatene er et uttrykk for tilveksten hos lamma, noe som igjen sier mye om ernæring og helse. Jevne slaktelam og liten andel lam som klassifiseres som "P-lam" indikerer generell god ernæring og god helsetilstand i besetningen.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Minst 95 % av lamma som slaktes, slaktes innenfor et tidsrom på 8 uker og klassifiseres som O- eller bedre.

Gult: Mellom 80 % og 95 % av lamma som slaktes, slaktes innenfor et tidsrom på 8 uker og klassifiseres som O- eller bedre.

Rødt: Mindre enn 80 % av lamma som slaktes, slaktes innenfor et tidsrom på 8 uker og klassifiseres som O- eller bedre.

Egen vurdering: _____

BEITEPERIODEN

DYR PÅ BEITE Friske søyer og livskraftige lam ved beiteslipp gir det beste utgangspunktet for god velferd og god produksjon i beiteperioden. Kontroll av jur og spener, undersøkelse for halthet og andre sjukdomstegn før beiteslipp er derfor viktig. Lamma må også vurderes, og man må vurdere og enkelte søyer/ lam bør gå på hjemmebeite/ beite med mulighet for ekstra tilsyn.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Alle søyer og lam kontrolleres før beiteslipp. Søyer med sjukdomstegn, "vom i skinn", halthet o.l., slippes ikke på utmarksbeite. Søyer med nedsatt melkeproduksjon, store kull o.l. vurderes spesielt. Bare lam som er friske og kan følge mora slippes på utmarksbeite.

Gult: Tydelig sjuke eller svake dyr holdes hjemme, men alle dyra blir ikke undersøkt.

Rødt: Alle dyr slippes på beite uten nærmere vurdering. Det medfører at en del lam har dårlig tilvekst eller går tapt på beite.

Egen vurdering: _____

TAP AV DYR PÅ SOMMERBEITE (voksne og lam)

Årsakene til tap er mange, og den enkelte produsents mulighet for å påvirke tapet avhenger av årsaken. Uansett årsak er imidlertid høye tap et velferdsproblem, og lavest mulig tap må derfor være et mål i saueholdet.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Mindre enn 3,5% av dyra som ble sluppet på sommerbeite siste år gikk tapt.

Gult: 3,5 % - 6% av dyra som ble sluppet på sommerbeite siste år gikk tapt

Rødt: Mer enn 6% av dyra som ble sluppet på sommerbeite siste år gikk tapt.

Egen vurdering: _____

TILSYN PÅ BEITE Godt tilsyn på beite øker sannsynligheten for å oppdage skadde og sjuke dyr, slik at disse kan gis nødvendig behandling, og tiltak kan settes i verk for å redusere ytterligere tap. Tilsyn er viktig både på innmarksbeite og utmarksbeite, men mest utfordrende i utmarka.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Det føres jevnlig tilsyn i beiteperioden. Sjuke eller skadde dyr fraktes hjem eller avlives på stedet dersom det er nødvendig. Ved sjukdom/skade: tiltak settes i verk for å forebygge at flere dyr utsettes for skade/ sjukdom.

Det er gode rutiner for samarbeid om tilsyn og varsling i felles beiteområder.

Gult: Fører jevnlig tilsyn, men behandling/avliving og iverksettelse av forebyggende tiltak er vanskelig å gjennomføre og blir derfor ikke alltid satt i verk.

Rødt: Fører sjelden eller aldri tilsyn med beitedyra.
ELLER: Skadde/sjuke dyr kan verken fraktes hjem eller avlives forskriftsmessig.

Egen vurdering: _____

TRANSPORT

TRANSPORT AV EGNE DYR Transport, inkludert håndtering ved pålessing/avlessing, kan være stressende for dyra og utgjøre en skaderisiko. Det er viktig med et velegnet transportmiddel og gode rutiner for håndtering av dyra. Dyra skal gå mest mulig av seg selv inn på bil/henger, uten dytting og jaging. Transportmiddelet må ikke ha underlag eller innredning som utgjør en skaderisiko. Sjøføren bør ha en defensiv kjørestil.

Ved transport til beite må det alltid passes på at lam og søyer finner hverandre etter slipp.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Transportmiddelet egner seg for transport av sau. Skader under transport forekommer aldri/svært sjelden. Avlessing og pålessing går stort sett rolig og uten bruk av tvang.

Gult: Transportmiddelet er egnet for transport av dyr, skader forekommer sjelden, men det er ofte mye uro, dytting og jaging i forbindelse med av-/pålessing.

Rødt: Transportmiddelet er ikke egnet for transport av dyr. Skader under transport forekommer relativt ofte.

ELLER: Alle dyra mø dyttes/jages /løftes inn på bilen, og dyra løftes ofte i ulla.

Egen vurdering: _____

TRANSPORT – DYRAS SKIKKETHET

Skadde og sjuke dyr skal i utgangspunktet ikke transporteres. Unntak kan evt. gjøres dersom dyret må transporteres for å få nødvendig behandling. Søyer skal ikke transporteres de to siste ukene før lamming eller den første uka etter lamming. Lam yngre enn en uke skal heller ikke transporteres.

GRØNN

GUL

RØD

Grønt: Vurderer alltid dyra nøye før transport, og transporterer kun dyr som er skikket til transport.

Rødt: Transporterer også sjuke og skadde dyr, eller høydrektige/nylammede søyer og små lam.

Egen vurdering: _____

OPPSUMMERING AV BESETNINGSGJENNOMGANGEN

Antall kryss

Grønne: _____

Gule: _____

Røde: _____

SUM: _____ **31**

De 3 viktigste områdene for forbedring:

Hvor er det viktigst, av hensyn til dyras velferd, å sette inn tiltak i besetningen?

Tenk også gjennom hvordan du kan få mest velferd for investerte kroner og arbeidsinnsats

1) _____

Antatt hovedårsak: _____

Tiltak: _____

Tidsfrist: _____

2) _____

Antatt hovedårsak: _____

Tiltak: _____

Tidsfrist: _____

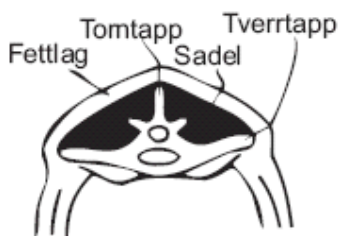
3) _____

Antatt hovedårsak: _____

Tiltak: _____

Tidsfrist: _____

VEDLEGG: Holdvurdering av sau

Man skal kjenne bakerst på ryggen, foran krysset og bak ribbeina.

Klasse 1: Tverrutvekstene og torntappene er skarpe og fingrene kan lett trykkes inn under tverrutvekstene. Man kan lett kjenne hver eneste tverrutvekst. Sadelen er tynn og uten fett.

Klasse 2: Torntappene er myke og avrundede og kan bare kjønes som forhøyninger. Tverrutvekstene er også myke, men det er fortsatt mulig å presse fingrene under dem. Sadelen er middels stor med et lite fettlag.

Klasse 3: Torntappene er myke og avrundede og knoklene kan bare kjønes ved trykk. Tverrutvekstene er også myke og godt dekt med et fettlag. Man må presse hardt med fingrene for å kjenne beinendene. Sadelen er velutviklet med et middels fettlag.

Klasse 4: Man ser bare ryggraden som en linje og man kan ikke kjenne tverrutvekstene. Sadelen er velutvikla med et tykt fettlag.

Klasse 5: Torntappene kan ikke kjønes selv med trykk og det er en dump i ryggen mellom fettlagene der ryggen er. Sadelen er velutvikla med et tykt fettlag over